

A KALOT tevékenysége a Szatmári Egyházmegyében a II. Világháború alatt

Dancu Pál

A polgári kori Magyarországon számos keresztény, katolikus szervezet, mozgalom, egyesület létezett, amelyek fontos társadalomszervező és nemzetmegtartó szerepet tölthettek be. Többségük kétségtelenül a karitatív és szociális gondoskodás valláserkölcsei kötelességétől vezéreltetve működött, viszonylag nagyszámú hívő között. De olyan, amely egy egész társadalmi réteget tudott volna mozgósítani, s amely megpróbált autonómmá válni államtól, pártoktól egyházi hierarchiától, az már jóval kevesebb akadt. A legjelentősebb közülük KALOT volt.¹

Az 1929-ben indult JAC-Keresztény Agrárfijúság a KALOT ihletője és testvérmozgalma volt, ugyanúgy mint a SzKIE (Szlovén Katolikus Ifjúsági Egyesület), amelyet Bubnics Mihály rosznyói püspök irányított. A SzKIE-nek sikerült komoly szervezeti struktúrát kialakítania a Felvidéken.

A Szlovén Katolikus Ifjúsági Egyesület 1934-ben alakult. Ennek magyar tagozata a korábbi, progresszív keresztényszocialista hagyományokra támaszkodva működött, nyitottan a baloldali mozgalmak, a Sarló felé is. A SzKIE-nek négy év múlva már mintegy 20 ezer tagja volt, közöttük 5 ezer leány. A SzKIE a nemzeti öntudat ébredését a katolicitással és a szociális érzékenységgel kapcsolta össze, ebben rejlett sikerének forrása. (A népi hagyományok, népdal, néptánc, népviselet és szokások ápolása mellett a fiatal munkások és parasztfiatalok üdültetése, pihenésének és szórakozásának a lehetővé tétele.) Mondhatni, hogy módszereit, fogásait jól tudta hasznosítani a KALOT is. (1938-ban, a felvidéki területek visszacsatolásakor a SzKIE 12 ezer tagja lett a KALOT része.)²

A KALOT (Katolikus Legényegyletek Országos Testülete) létrehozására az első lépéseket 1935 őszén, Szegeden tette meg P.Kerkai Jenő jezsuita szerzetes.

Felhasználva a Kolping Legényegyletekben szerzett tapasztalatokat, és olyan munkatársak segítségét mint Nagy Töhötöm, Ugrin József és Farkas György, rövid idő alatt sikerült 1937-1938 között megfogalmazni az agrárfijúság szervezetének programját, valamint kiépíteni annak strukturáját. A fiatal jezsuita atyák alapos kiképzés után az innsbrucki egyetemen folytatták tanulmányaikat, és az 1930-as évek elején virágzó jezsuita szociológiai iskola anyagát sajátították el. A hazai kléruson belül így a jezsuiták voltak a leginkább felkészültek szakmailag a hivatásrendi jellegű társadalmi mozgalmak vezetésére.³

1937 szeptemberében megjelent az első rangosabb KALOT-kiadvány, a *Vezérkönyv*, amely összefoglalta az egyletszervezési alapismereteket. Igazi súlyát azonban az adta, hogy rendszerezte az agrárfijúsági mozgalom célkitűzéseit. Négy rövid, mindenki számára világos jelszóban foglalta össze a célokat: *Krisztusibb embert! Műveltebb falut! Életerős népet! Önerzetes magyart!*⁴

Keresztes-Fischer belügyminiszter 1938. október 11-én látta meg a KALOT alapszabályait, és az azzal kapcsolatos teendőkről körlevélben értesítette alárendelt szerveit. Ez azért érdemel figyelmet, mert ugyanekkor a kormány több rendelettel korlátozta az egyesületek működését, sőt több tevékenységét be is tiltotta. A szegedi KALOT központ az egységes alapszabályokat sokszorosította, és abba a kipontozott helyekre az alakuló gyűléskor csak be kellett írni a megfelelő adatokat (hely, időpont, vezetőség stb.).⁵

KALOT szervezetek szatmári struktúrája és vezetősége

¹ Balogh Margit-A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935-1946, Budapest 1998 MTA Történettudományi Intézet, a továbbiakban B.M., 9.p.

² B.M., 24-25p.

³ B.M., 37.p.

⁴ B.M.,40.p.

⁵ B.M.,77.p.

A KALOT megerősödéséhez és végül egyházi elfogadásához nagyobb súllyal esett a latba az a körülmény, hogy előbb Imrédy Béla miniszterelnök, majd gróf Teleki Pál hatékonyan támogatták a mozgalmat, és őket ebben nem befolyásolta a főpapság esetleges nemtetszése. Teleki a KALOT-ban már valóban az agrártársadalom nyilas fertőzésének fő gátját látta. Alátámasztotta ezt a felvidéki visszacsatolás után a KALOT-ba tagozódó SZKIE példája, amely az ottani területeken sikerrel akadályozta meg a nemzetiszocialista térnyerést. (És ugyanez igazolódik majd Észak-Erdélyben is.)⁶

A II. Bécsi Döntés után a Szatmári Egyházmegye erdélyi plébániáiban is megindult a KALOT mozgalom kiépülése. Az egyházmegyei KALOT titkárnak voltak alárendelve a espereskerületi titkárok (fehérgyarmati, beregi, nagykárolyi, mátészalkai, erdődi, alsó-és felsőungi, ugocsai, szatmári szigeti, munkácsi, huszti, nagybányai).⁷ A plébániákon létrejöttek a KALOT egyletek, melyek irányítását világi és egyházi elnök (helyi plébános vagy segédlelkész) látták el. Az egyházmegyei KALOT tevékenységét a megyéspüspök felügyelte. Az egyházmegyei titkár (moderátor) kinevezését a püspöktől kapta, a KALOT-központ által javasolt személyekből.⁸ A Szatmár Egyházmegyei KALOT igazgató Kovács Gyula.⁹

Az Állami Levéltárban fellelhetők a gebei, fábiánházi, mérki, jánki, kaplonyi, csomaközi, nyírvasvári, ópályi, sárközújlaki, erdődi, gilvácsi egyletek engedélyezési iratai.¹⁰

Ezt a kezdeti munkát igen megkönnyíthette, ha a faluban akadt olyan legény, aki már elment a központ által szervezett vezetőképző tanfolyamokra. A központi útmutatók figyelme arra is kiterjedt, hogy a kezdeményezőket felkészítse az esetleges kudarcra. ,

A toborzómunka eredményeként összejött fiatalok közösen mondták ki a legényegylet megalakulását, egyben megválasztották tisztségviselőiket. A megalakulást hamarosan a *tagavatás* ünnepélyes aktusa követte. Az avatás mindig a falu templomában történt, általában ünnepélyes mise keretében szentáldozással egybekötve.

Az avatás délután vagy este már kötetlenebb formában folytatódott: általában kultúrestet tartottak, ahol először mutatkoztak be a fiúk a falu közönsége előtt.

Az országos mozgalomhoz való tartozás első szimbóluma az a jelvény volt, amit tagavatáskor kaptak a fiatalok. A jelvény fehér pajzson egy piros kereszt alakú kardot ábrázolt, amit búzakalász ölelt át. Felül zöld mezőben aranybetűkkel K.A.L., a Katolikus Agrárfjúsági Legényegylet betűi csillogtak. Idővel egyenruhájuk is lett a KALOT-osoknak. Azokon a vidékeken, ahol hordták a népviseletet, ott az lett az egyenruha. Ahol viszont nem, ott bevezették a civil életben is viselhető „kismagyart”.

Az egylet életében nagy szerepet játszott a saját otthon megeremtése. Kultúrházakban, gazdakörökben, iskolákban vagy bérelt magánházakban kaptak általában helyiséget. Az otthont úgy igyekeztek berendezni, hogy áradjon belőle a mozgalom szellemisége.

A fő helyre feszületet helyeztek, amit körbeírtak a mozgalom négy jelmondatával, a falakon a központtól szerzett plakátok és magvas idézetek sorakoztak. A berendezés később könyvekkel, játékokkal, térképekkel egészült ki.

Sokkal színesebbek voltak azok a gyűlések, amelyeken a fiúk „adtak”. A gyűlést önképzőszerűen vezették le, ahol a tagok előre kiosztott kis beszédekkel, szavalatokkal, nótákkal szerepeltek. A legjobban sikeredett produkciót nyilvánosság előtt is bemutatták, amire alkalmat egyházi és világi ünnepek adtak. Ez lelkesítőleg hatott a fiatalokra, előbb-utóbb a félénkebbek is erőt merítettek társaik sikeréből. Mivel fiatalokat szórakozás nélkül nehéz tartósan összefogni, ezért bevezették a táncdélutánokat és a teaesteket is.

⁶ B.M.,92-94.p.

⁷ KALOT-élet a szatmári egyházmegyében, 1944, Szatmárnémeti Népfőiskola, a továbbiakban Kalot-élet,16-24.p.

⁸ B.M.,109.p.

⁹ KALOT-élet,15.p.

¹⁰ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Satu Mare, a továbbiakban D.J.A.N., Fond Prefectura Jud.Satu Mare, rola 266,267,284,285,332,338

¹¹A feladatokat az egyleteken belül felállított szakosztályok fogadták el. Ezek általában a következők voltak: műkedvelő, kulturális, sajtó, szociális, hitbuzgalmi és sportosztály.¹²

Sárközújlakon például 1942-ben a KALOT helyi egyesülete népi szindarabot is előadott. A rendezői feladatot a helyi római katolikus plébános látta el. A főszereplő legény és leány később összeházasodtak.¹³

KALOT tanfolyamok Szatmárnémetiben; A Jezsuita konviktusban szervezett képzések

A KALOT-nak sikerült Érden és a közelében egy Népfőiskolai Központot és mintagazdaságot kialakítani, ahol neves előadók oktatók az ifjúságot különböző tanfolyamokon. Később sikerült a népfőiskolai mozgalmat kiszélesíteni az ország egész területére.¹⁴

Mindebben kulcsszerepet játszottak a bentlakásos KALOT-népfőiskolák. 1940–1944 között a következő helyeken működtek Észak-Erdélyben: Szatmárnémetiben, Csíksomlyón és Szilágysomlyón. Több tízezer fiatal parasztleány vett részt a népfőiskolák különféle tanfolyamain.¹⁵

Szatmárnémetiben a jezsuita konviktusban lettek megszervezve 1941 novemberétől a KALOT-népfőiskolai képzések. Ezek igazgatója P. Szalados Sándor szerzetes volt.¹⁶

A népfőiskolai tanfolyamok ritkán voltak ingyenesek. A képzés kezdetben napi 5 pengőbe került, de ebből a résztvevők csak napi 50 fillért, máskor 2 pengőt fizettek, a többit a KALOT-központ fedezte. Hogy miből? A Generalitól kapott anyagi juttatásból, a Levente pénzből, különböző adományokból és abból a tekintélyes summából, amit a Vallás- és Közoktatásiügyi Minisztérium és a Földművelésügyi Minisztérium juttatott a népfőiskolák szervezésére. Gróf Teleki Mihály volt FM-miniszter közbenjárására 1941-ben 50 ezer pengőt kapott az érdi népfőiskola. Gyakorlattá vált a tanfolyamköltségekhez természetben való hozzájárulás is. A legények babot, lisztet, sót, borsót, szalonnát, tojást, zsírt, cukrot s minden egyebet, amit tudtak, vittek magukkal. Élelmiszerjegyeiket leadták, ebből pótolták a hiányokat. Nincstelen vagy kevésbé tehető fiatalok költségeit sokszor az egyházközség, az egylet vagy a vármegye szociális segélye fedezte.¹⁷

A KALOT-népfőiskolák pedagógiai elveit Érden dolgozták ki. Kötelező érvényű tanterv tudatosan nem készült, hiszen az megölte volna a helyi körülményekhez és feladatokhoz igazodni képes kezdeményező-készséget. A hercegprímás tájékoztatására viszont főbb vonalakban megfogalmazták a tananyag egységeit: 1. A vezető mint személyiség. 2. A vezető a családban. 3. A vezető a politikai községben, az egyházközségben, a társadalmi intézményekben és a -nozgalmakban. 4. A vezető a KALOT-ban. Eszerint az oktatás célja elsősorban a népi vezetők képzése volt.

Az elméleti tananyag feldolgozása beszélgetés és vita formájában történt. A népfőiskolai oktatás az „élő szót” előnyben részesítette az írással szemben, s ez a magyar elemi iskolák teljesítményéhez való kényszerű alkalmazkodásként értelmezhető.

A tanfolyamokon igyekeztek olyan helyzeteket szimulálni, amelyekkel a falvakban gyakorta lehetett találkozni. A legények saját képviselőtestületet választottak, házi bankot, szövetkezetet alapítottak, ahol közülük kikerült „igazgatók” és „pénztárosok” intézték a „falu” ügyes-bajos dolgaát. Nem volt olyan feladat, amit a gyakorlatban nem kíséreltek meg eljátszani. Tűzoltás, légvédelem, könyvelés, iratminták ismerete, nyugták, elismervények, szerződések, végrendeletek, váltók, kérvények, beadványok, jegyzőkönyvek, adóívek, különböző személyazonosságot igazoló iratok, kereskedelmi iratminták (csekk, szállítólevél, pénzesutalvány stb.) kitöltése mind szerepelt az általános tananyagban. Érdek - s a későbbiekben létrehozandó népfőiskolák mindegyikének - volt néhány holdas mintagazdasága, ahol kertészeti ismereteket sajátíthattak el a fiatalok.

¹¹ B.M., 60-61.p.

¹² B.M., 62-63.p.

¹³ Sárközújlaki Római Katolikus plébánia, Historia Domus

¹⁴ B.M., 122.p.

¹⁵ B.M. 140.p.

¹⁶ B.M., 10.p.

¹⁷ B.M., 125.p.

Az érdi népfőiskola osztatlan sikert aratott. Egyházi és politikai méltóságok adták egymásnak a kilincset. Gróf Teleki Pál miniszterelnök személyesen hallgatta meg az 1940. december 22-én rendezett vizsgálódást.¹⁸

A KALOT és a Leventeegyesületek Országos Központja(LOK) között létre jött megállapodás révén sikerült egy másik jövedelmi forrást biztosítani a népfőiskolai tanfolyamok számára. A megegyezés értelmében tehát a KALOT lemondott a sportrendezvények és a hazafias ünnepek szervezéséről, a politikába való „beavatkozásról”, és az éves program független összeállításáról. Ez utóbbi sértette leginkább a KALOT szuverenitását, mert ezentúl az éves munkatervet - végeredménybe:ellenőrzés és jóváhagyás végett - be kellett mutatnia a LOK-nál, és számolni kellett a leventék részére rendezendő tanfolyamokkal.

A KALOT továbbra is önálló maradt a sajtótermékek kiadásában, munkatársainak foglalkoztatásában és irányításában, a népfőiskolák fenntartásában és vezetésében, gazdasági vállalkozásaiban, pénzügyei intézésében és különleges programtervei - valláserkölcsi program, vezetőképző tanfolyamok - ügyintézésében. Ennek fejében vállalta, hogy népnevelő füzeteit, könyveit, plakátjait, röpiratait és a Műsorközpont anyagát a LOK rendelkezésére bocsátja, népfőiskoláit pedig levante vezetőképző tanfolyamok céljára átengedi.

A LOK krónikus vezetőhiányban szenvedett, ezért kénytelen volt felajánlani levanteegyesületei vezetését a papságnak, a vezetőképzést pedig a KALOT-ra

A KALOT számára viszont az jelentett nem kis hasznot, a LOK magára vállalta a levante vezetőképző tanfolyamok költségeit: hallgatóként 5 pengőt fizetett minden egyes napra. Ez az összeg nemhogy fedezte egy-egy tanfolyam költségvetését, de maradt belőle annyi, hogy a KALOT saját kiadásait is finanszírozhatta belőle, s ezzel némileg enyhítette anyagi nehézségeit.

P. Nagy Töhötöm részletesen ismertette a szerződés tartalmát és jelentette, hogy az abban foglaltakon kívül a levanteegyesületek vezetésében részt vevő papokat is a KALOT képezi ki egyhetes tanfolyamok keretében.¹⁹

Az első szatmárnémeti tanfolyam előtt Szalados Sándor azzal a kéréssel fordult a püspökhöz hogy az 1942.december hó 1.-én nyilik meg.Minthogy a LOK részéről a részvételi díjnak a folyósítása nem történt meg, kölcsönből, részben kegyes adományokból lesz kénytelen azt biztosítani.Ehhez kérte a püspök támogatását.²⁰

A plébániákat leértécsítették a szervezendő tanfolyamokról.Kovács Gyula, c.prépost, egyházmegyei KALOT igazgató tájékoztatta őket hogy a tanfolyamos toborzókat kiküldték. A tanfolyam ingyenes. Az utazás is csekély pénzbe kerül, mert a Honvédelmi Miniszter H.M. 590.eln.LOK 1943 rendelete alapján katonai menetlevelet kapnak. Minden megalakult és alakulásban levő KALOT egyesülettől legalább négy legényt kérnek a tanfolyamra.²¹

1944 júniusáig a KALOT 16 tanfolyamot rendezett papok számára. Egy-egy tanfolyamon átlag 90-110 pap vett részt, összesen közel 1600 fő.²²

Visszaemlékezések a tanfolyamokról

Lami István , későbbi neves magyarországi szlovák néprajzkutató, költő és író részt vett a szatmári KALOT népfőiskolai képzésen. Élményeiről az „Olvasás holdfényénél. Falusi történetek.” c.kötetében is beszámolt.

A legjobb hallgatókat a KALOT vezetői 1941 augusztusában meghívták ún. kultúrítkárképző tanfolyamra. Ezekből választották ki azt a 20 fiatal, akiket a tanfolyam sikeres elvégzése után Népfőiskolákra küldtek kultúrítkárnak. A továbbképzésben a főhangsúlyt az ifjúsági vezetés tudnivalóira

¹⁸ B.M.,125.p.

¹⁹ B.M,118-119.p.

²⁰ Szatmári Püspöki Levéltár, a továbbiakban Püsp. .ikt.sz.5646/1942

²¹ Püsp.ikt.sz.4202/1943

²² B.M,119.p.

helyezték. Érteni kellett a fiatalok szervezéséhez, színjátszócsoporthoz, tánccsoportok, irodalmi önképző körök vezetéséhez. Őt a Szatmárnémetiben alakult Népfőiskolára küldték.

A 30 fős tanfolyam résztvevőit Szatmár egyházmegye községeiből toborozták. A községek plébánosait végiglátogatták. A résztvevőket a legmozgékonyabb, legértelmesebb legényekből a plébánosok válogatták, illetve küldték a tanfolyamra. A tematikát a központi tanrend alapján az igazgató állította össze, amit a megyei népművelési felügyelővel egyeztetett. Az előadók között sok rangos megyei szakember, tanár szerepelt. A tematikában megfelelő óraszámmal néptánc- és népdaltanulás is helyet kapott. A világnézeti előadásokat a rendházban élő, magasan képzett jezsuiták tartották. A Népfőiskola működésének a városban hamar híre kelt. Az ott működő más ifjúsági szervezetek, pl. cserkészek, levante egyesület, diákotthonok vezetői is keresték a KALOT-al a kapcsolatot. A legjobb barátság a velük egy épületben lakó felsős diákokkal alakult ki. Szabadidejükben bejártak hozzánk néptáncot, népdalokat tanulni. Így alakult ki életre szóló barátsága a később országosan ismert néptánc-esztéta Vásárhelyi Lászlóval. Visszaemlékezéseiben Vásárhelyi írt arról, hogy ezek a találkozások indították el a néptáncművészet útján.

(...) A volt tanfolyamhallgatóktól Lami is kapott meghívásokat. A Szatmárnémeti KALOT Népfőiskola vonzáskörében Lázári, Batiz, Pátyod, Tyukod, Csicsér községekben kiváló KALOT csoportok működtek. Valamennyit volt alkalma meglátogatni. Közülük egyet kiemelni a pátyodi KALOT csoport látogatását.

A község plébánosának voltam a vendége. Szegény eklézsiának olyan papja volt ez az ember, aki nem csak maga harangozott, de a község ügyes-bajos dolgait is ő intézte.. Lemérhette, hogy szatmárnémeti mesterei, Molnár István és Muharay Elemér szellemét miként sikerült átadnia a tanfolyamokon. Másnap egy énekes családhoz vitték. Itt elmondta hogy szívesen vennék, ha olyan dalokat énekelnének, amelyeket a kultúrcsoport is megtanulhatna. Egymással tótul kezdtek beszélni: Keru im mám zaspievat? (Melyiket énekeljem nekik?) - kérdezte a férj a feleségétől. - Dobre, uzju mám! Jól van, már megvan!) - mondta, aztán énekelni kezdett. Aztán kérdezte, nem énekelnének-e valamit tótul. Megdöbbenve hallgatta szlovák beszélgetésüket és éneküket. Csak jóval később tudta meg, hogy Szatmár és Bihar megyékben tekintélyes számban élnek szlovákok.

Az 1944.évi KALOT füzet

Az 1943-44. évi KALOT képzés végzősei számára kiadták a tanfolyamról egy emlékfüzetet. Ebből talózva idézünk pár adatot.

Scheffler János szatmári püspök útravalóul mondta a végzősöknek: hogy a szatmári püspökség a falusi népén épül fel. A hívek zöme becsületes földműves. A papok legnagyobb része egyszerű földműves család gyermeke. Azért örvend, hogy az ittenim jezsuita atyák olyan szeretettel foglalkoznak velük és a jövő földműveseit emelni, művelni és boldogítani akarják.

Scheffler három áldást várt a KALOT-tól:

Először hogy kicsiszolja az eszeket, több tudást és műveltséget adjon a falu leendő vezetőinek.

A nagyobb műveltség gazdagabbá is fogja tenni a résztvevőket.

De a KALOT az örök boldogságról sem feledkezik meg. Az ész kiművelése és az okszerűbb gazdálkodás csak eszköz a kezében. Ezekkel is Istenhez kívánja emelni a népet.”

Zolcsák József lázári gazda így méltatta fia KALOT-nevelését: Nem tudja eléggé meghálálni azt a nevelést és tanítást, amit a fia a népfőiskolán kapott. Otthon is megkapta a jó nevelést, de azt, amit a Népfőiskolán kapott, azt apja már nem tudta volna adni.

Fia azóta nagyon megváltozott. Munkáját nagyobb felelősségérzettel végzi. Világosabban tud hozzászólni minden kérdéshez. A KALOT Népfőiskolán fölemelik ennek az annyiszor lenézett falu népének ifjúságát. megmentik a magyar ősi hagyományt.

Szalados Sándor a Népfőiskola igazgatója, az 1943-44.évi munkát a következő gondolatokkal értékelte:

“Három éve már, hogy a téli hónapokban egymást vállalják a tanfolyamos csoportok. A falu legtehetségesebb fiai jöttek a Népfőiskolára. Három éves működése után mintegy tíz kis rajt indított

útjára. Névtelen hősök ezek a legények, akik közül többen egész életüket szentelik erre a munkára. Az 1943.évi tanév folyamán négy háromhetes tanfolyamot tartottak..

A nyári munka beállta előtt hét helyen tartottak kerületi értekezletet az ifjúsági tisztkarral és a népfőiskolásokkal. Háromszáznál több népfőiskolás legény dolgozott csendben Szatmár egyházmegye területén.”

Rövid beszámolók olvashatóak a KALOT-egyesületi életről Kaplonyból, Túrterebesből, Benéből, Hosszúmezőről, Szaniszlóból, Rozsályból, Lázáriból, Nagyecsedből, Jánkból.

A 128 községből, megalakult 51 egyesület aki munkajelentést is küldött. Az egyházmegyei KALOT taglátszám 1987 személy volt. Az egyesületek többsége hetente egyszer tartotta összejöveteleit, főleg iskolákban, saját otthonban vagy bérelt helyiségben. Működött 5 énekar, 1 zenekar, 8 rádió, 25 könyvtár. 126 nyilvános előadást tartottak. A népfőiskolai tanfolyamon részt vett 122 fiatal.²³

P.Kerkai Jenő és Nagy Töhötöm KALOT vezetők levelezése a szatmári püspökkel

A szervezendő tanfolyamok ügyében a következő levélváltások voltak a KALOT országos vezetősége és a szatmári püspök között: 1942.október 10-én, Nagy Töhötöm közli hogy a Leventevezetőképző tanfolyamra kijelölt főtisztelendő urak névsorát megkapték, de sajnos az október 12-én kezdődő tanfolyamra már nem tudták behívni őket. Ugyanis nem kaphatták meg idejében a tájékoztatót és a kedvezményes vasúti jegyigazolványt. November 16-án lesz ismét Érden egy tanfolyam, melyre előjegyezték őket és szeretettel várják.²⁴

Szintén ő kéri az 1943-as érdi tanfolyamok 25 résztvevőjének kijelölését, egyuttal közli hogy a leventeközponttal elintézték hogy katonai menetlevéllel utazhassanak.²⁵

Scheffler János püspök ezt 1943.juniusában meg is tette és a kijelölteket felkérte, hogy négy napra való lisztet, cukrot és zsírt vigyenek magukkal.²⁶

Az 1943.novemberi érdi és kassai tanfolyamokra Nagy Töhötöm 20 főtisztelendő kijelölését kérte.²⁷

P.Kerkai Jenő levélben fordult a püspökhöz a további szállásolások biztosításáért:

Mert R.P.Provinciálisuk csak az 1943-44. télre engedélyezte a Kollégium használatát. Fájdalmas volna, ha a 20 KALOT Népfőiskola sorából a Szatmár egyházmegyei kiesnék.²⁸

1943.október 26-i válaszában a püspök várja a konkrét javaslatokat, mert nem tud olyan egyházi épületet, amely a KALOT Népfőiskola céljainak megfelelő volna. Ha volna a szatmári KALOT vezetőségnek valamilyen életre való gondolata, szívesen megvizsgálja azt és a legnagyobb jóakarattal teszi magáévá a KALOT terveit.²⁹

Farkas János, lajosvölgyihutai plébános, a helyi Szlovák Katolikus Ifjúsági Egyesület (KALOT-SKM) vezetője, a kassai 1943.novemberi szorványlelkészi képzés kapcsán felkérte helyettesítésre Almási Péter sárközi plébánost.³⁰

A Szlovák Katolikus Ifjúsági Egyesület (SKM)-mint KALOT tagszervezete

A népfőiskolák felállításától kezdve Kerkaiék kiemelten foglalkoztak a nemzetiségi kérdéssel. Mielőtt azonban a nemzetiségeknek is saját, önálló népfőiskolai képzést biztosítottak volna, előbb a KALOT szervezetébe kellett bekapcsolni a trianoni határok módosulásával számbelileg ugrásszerűen

²³ KALOT-élet

²⁴ Püsp.ikt.sz.5120/1942

²⁵ Püsp. ikt.sz.2409/1943

²⁶ Püsp. ikt.sz.2409/1943

²⁷ Püsp. ikt.sz.4352/1943

²⁸ Püsp.ikt.sz.4451/1943

²⁹ Püsp. ikt.sz.4451/1943

³⁰ Püsp. ikt.sz.4596/1943

megnövekedett kisebbségeket. Ezzel a szándékkal az agrárfjúsági mozgalom egyrészt azt a katolikus politikát folytatta, amely érdeklődéssel és megértéssel közeledett az egyházhoz hű nemzetiségekhez, másrészt szerepet vállalt a magyar kormányok nemzetiségi politikájának megvalósításában.

Az első bécsi döntéssel Magyarországhoz visszakerült felvidéki területeken 1938 decemberének végén, 1939 januárjának elején indult meg a szlovákság politikai szervezkedése, abban az időszakban, amikor a náci német birodalom részéről a magyar kormányra a legnagyobb nyomás nehezedett a magyarországi németek náci típusú megszervezésének érdekében. Nem véletlen tehát, hogy a KALOT felvidéki terjeszkedésének kezdete ugyanerre az időre esett.

1938 decemberének utolsó napjaiban Rozsnyón zajlott le a KALOT, az EMSZO és a SZKIE vezetőségének első találkozója. Az ekkor megkötött 14 pontból álló szerződés gyakorlatilag a SZKIE teljes beolvadását eredményezte a két hivatásrendi szervezetbe. A KALOT országos vezetősége a mozgalom vezérkarába fogadta a SZKIE választmányát, átvette központi irodáját, pénztárát, moderátorí intézményét, kiadványait és a munkáspihentető táborok felszerelését.

Bubnics Mihály rozsnyói apostolí adminisztrátor a SZKIE fővédnökeként egy feltételhez kötötte az egyesüléshez adandó jóváhagyását: ha a kisebbségek részére nemzetiségi vezetők irányítása mellett ügyosztályokat állítanak fel a KALOT keretén belül. Kisebbségi nehézségek után 1939 szeptemberében a KALOT megalakította a *Sdruženie Katolickej Mládeže* (SKM - Szlovák Katolikus Ifjúsági Egyesület). Székhelye előbb Rozsnyó, majd Érsekújvár lett. A KALOT központjában felállította a nemzetiségi osztályt, amelynek élére azt a Meggyesi Sándor állította, aki addig a SZKIE-t vezette. Ungvárott P. Kerkai tájékoztatta a papságot és a tanítói testületet a mozgalom törekvéseiről. A munka eredményeként 1940 első havának végéig 33 helyi csoport alakult, mintegy 2700 legénnyel, és több mint tízezer pártoló taggal.

A szlovák titkárság felállításával járó költségekhez a Miniszterelnökség Nemzetiségi és Kisebbségi Osztálya 6120 pengővel járult hozzá. A későbbiekben rendszeres havi támogatásban részesült az SKM: eleinte havi ezer pengőt, majd 1940. szeptembertől 1944. októberig 1300 pengőt kapott. A kormány anyagi támogatása mögött a szlovákok politikai szervezkedésének remélt megakadályozása, de legalábbis késleltetése állt.³¹

Teleki miniszterelnök 1940-ben nem engedélyezte a Szlovák Néppárt megalakulását, csak a *Slovenská Jednota* (Szlovák Egység) hetilap kiadásához járult hozzá. A lap a szlovák sérelmek egyedüli fóruma lett. Mivel Szlovákia minden külső támogatást megadott a lap terjesztéséhez, ezért szinte természetes, hogy a *Slovenská Jednota* a szlovák állami eszmék szellemében szólított „örségbe” a magyarországi szlovákok védelmében. A „jednotárok” vezérkarában egyre inkább Böhm Emánuel kezdett vezető szerepet játszani, aki már a megalakulni nem tudó Szlovák Néppárt kassai körzetének vezetője volt 1939-ben is.³²

A Böhm irányította Szlovák Nemzeti Egység Pártja eljutott 1942. január 7-én szervezeti szabályzata elfogadásához. A magyar kormány továbbra is igyekezett vidéki szerveződésüket akadályozni. 1942. március 1-jén a SzNEP Budapesten megtartotta nagyválasztmányi ülését. Ekkor hozta nyilvánosságra az országos szervezkedésre és a magyarországi szlovákság egyedüli képviselőre igényt tartó programját. A sorozatos tárgyalások Bárdossyval a megegyezés felé vezettek. 1942. március végére a Böhm-féle párt már rendelkezett Budapesten főtitkársággal, Érsekújváron, Kassán, Szobráncon, Békéscsabán és Petrőcön titkársággal. Szobráncon Blaško Štefan volt a titkár. A SzNEP aktivitása fokozódott, szeptemberre Kassán sikeres szlovák könyvnapot szervezett. 1943-ra már 20 saját kiadású könyvsorozattal is büszkélkedhettek. Ezek népdalgyűjtemények, modern táncdalok szövegei és kottái, drámák, verseskötetek, nyelvtankönyvek, mesekönyvek, regények és képzőművészeti gyűjtemények voltak. 1942. december 5. dátummal - a belügyminiszter felhívja az alsóbb közigazgatási egységek figyelmét, hogy a párt adminisztrációs és

³¹ B.M.,129-130.p.

³² B.M.,130.p.

szervezeti ügyintézését ne akadályozzák.³³

Rivalizálás az SKM és a Jednota(SzNEP)között

1939-ben, alighogy elindult a KALOT szlovák tagozatának működése, máris fejtörést okozott az egyházi és az állami hatóságoknak. Madarász István kassai megyéspüspök ugyanazért nem engedélyezte egyházmegyéje területén az SKM zászlóbontását, ami miatt a kormány is bosszankodott: az SKM a „jednotárok” befolyása alá került.³⁴

A szlovák irredentizmus, a *Slovenská Jednota* és az SKM vezetői közti kapcsolatról szóló bizalmas belügyi jelentések a személyi változások után sem apadtak el. A hivatalos közegek továbbra is úgy tekintettek a szlovákok kulturális jogait érvényesítő SKM-egyletekre, mint a „pánszláv agitáció melegágyára”.

Az a paradox helyzet állt elő, hogy a magyar szervek pánszlávizmussal, a szlovákok pedig magyarosítással vádolták az SKM-t. A KALOT szlovák mozgalmával csak kevesek szimpatizáltak. Az SKM azonban a nehézségek dacára is működni próbált. 1941 júniusában nyaraltatási akciót hirdetett a magyarul, illetve szlovákul tanulni akaró fiatalok számára.

Az SKM kulturális „hegemóniája” azonban 1941 tavaszán csorbát szenvedett. Március 4-én megalakult a szlovák katolikusok *Magyarországi Szent Adalbert Társulata* (Spolok Svätého Vojtech V Uhorsku). Engedélyezésével a magyar kormány eleget tett a szlovák kormány követelésének, amely egy teljesen önálló szlovák katolikus szervezet legalizálásától tette függővé a már néhány éve betiltott Szlovákiai Magyar Kultúregyesület szüneteltetésének feloldását. A társulat irodalmi és tudományos ismeretterjesztés címen jött létre. Jogkörébe tartozott az irodalmi és katolikus művek kiadása, ima- és tankönyvek, naptárak, folyóiratok és egyházművészeti tárgyak forgalmazása.³⁵

Ehhez a tevékenységhez- felügyelő bizottsági tagsághoz-Csalfa György tibai plébános kérte a szatmári püspök engedélyét.1943.okt.20-án Scheffler János püspök jóvá is hagyta a kérést.³⁶

Az SzNEP a szlovák kormány többszöri próbálkozása ellenére nem kapott mégsem engedélyt a megalakulásra. Sőt felbomlasztására törekedtek. Mielőtt azonban ez sikerrel járt volna, Böhm 1941. augusztus 21-én bejelentette a párt megalakítását. Elnöke: Böhm Emánuel, főtítkára: Kelemen József lett.³⁷

Mind az Ungvári, mind a Szatmárnémeti KALOT Népfőiskola nemzetiségi területek metszéspontjában feküdt. Míg Ungvár inkább a szorványmagyarság képviselőit fogadta, addig Szatmárnémeti a ruszin, szlovák, sváb és magyar fiatalok számára egyaránt nyitva állt.³⁸

Az ungi esperesi kerületben SKM szervezetek megszervezése

Az Ungváron szervezett első SKM tanfolyamról Duffer Mihály, mint résztvevő írt beszámolót.

Eszerint 1943. február 10-én megjelentek Ungváron az SKM kurzusán, melyre Kotyuk András körzeti SKM titkár küldte a meghívókat.Szállást az ungvári várban kaptak. Megjelent 27 ifjú. Délelőtt folyamán előadások voltak. Előadtak az ifjúság szervezéséről, az SKM egyesület szervezéséről, vezetéséről s hogy hogyan kell az ifjúságnak előadni. Továbbá a gazdaságról s az iskolán kívüli tevékenységről. Azután átvették a magyar nemzet történetét (az ifjúság buzdítása a magyar államhoz való ragaszkodáshoz). Délután volt két óra „levente”, egy óra tánc és ének és egy óra vallástan.³⁹

A Szobráncvidéki SKM szervezéséről számolt be a KALOT központi nemzetiségi osztályának vezetője, megemlítve hogy Kárpátalja Kormányzói Biztosa közbenjárására Kotyuk András unghutai

³³ Tóth István-Szlovák nemzetiségi törekvések a két világháború között, Régió.1994, 1.sz.,156-174.p.

³⁴ B.M.,130.p.

³⁵ B.M.,132.p.

³⁶ Püsp. ikt.sz. 4312/1943

³⁷ Tóth István-Szlovák nemzetiségi törekvések a két világháború között, Régió.1994, 1.sz.,156-174.p.

³⁸ B.M.,139.p

³⁹ Püsp. ikt.sz. 3391/1943

szlovák iskolánál működő tanítót egy évre szabadságot kaptak, hogy a KALOT szlovák tagozatának kiépítését végezze el.⁴⁰

Scheffler püspök 1943.március 24-én beszámolt Bubnics Mihálynak hogy A KALOT szlovák tagozata szobranci alakulata elnökéül Pém József segédlelkésként nevezte ki.⁴¹

Az Ungi esperesség papsága rendszerint elhárította az SKM szervezetek megszervezését. Ez az továbbiakban idézett jelentésekből is kitűnik:

Kalász Géza dolhai plébános megemlíti hogy Dolhán szlovák ifjúság nincs. Aki valamire való, azt magyar levegőre küldte. Vagy Pécsre, vagy Szegedre ahol ipart tanulnak. Dolhán semminemű egyesületet nem lehet alakítani, melynek szlovák színe van. Ennek maga az ifjúság látta volna kárát, mert az ottani hivatalok, ebben „hazaellenességet” látnának. A katolikus ifjút mindenütt ennek alapján bírálják el és sok kellemetlenségnek lenne kitéve. Ebben nem képez kivételt az Ungvári Kormányzói Biztosság sem. A Biztosság magyarellenéseknek minősítette azokat a híveit, kik a Belügyminisztérium által jóváhagyott szlovák egyesületbe azért léptek be, mert mint magányosok sérelmeiket fel sem hozhatták. Dolhán a hívek 70%-a szlovák. Ennek dacára lelkesen énekelték a magyar egyházi énekeket. Majd ha több megértés lesz az emberekben és véget ér a véres háború, akkor jöhetnek az egyesületek, mert nem fogják félremagyarázni azok munkáját.⁴²

A perecsenyi lelkész közölte hogy a politikai és katonai helyzet nem alkalmas az SKM egyesület megkezdésére. Perecseny a határsávban fekszik, ukrán és kommunista szervezetek volt és leleplezett gócpontja, ahol a szlovák ajku fiatalság nagy része megfigyelés alatt állt, mint megbízhatatlan elem. A plébános nem vállalta a felelőséget, mert a szervezet ki lenne téve a politizálás veszélyének.⁴³

A nagybereznai plébános elhárította a szlovák ifjúság Actio Catholica-ba való beszervezését, mert annak zöme katonai szolgálatot teljesít, a többi iskolásfiú, akiknek nem szabad semmiféle egyesületi életbe részt venni. (1147)⁴⁴

A szobranci plébános visszaigazolta az SKM ottani megalakulását.⁴⁵

Felsődomonyán az Actio Catholica szlovák szakosztályában lett megszervezve az ifjúság.⁴⁶

Belenszky Gyula szolvai plébános ismertette hogy nem lehet szó a szlovák ifjúság megszervezéséről. Szolván van ugyan egy pár szlovák család, de ezek annyira magyarérzelműek, hogy nem kíváncsiak semmiféle szlovák szervezkedésre. A filiákban pedig annyira szétszórtnak élnek, hogy megszervezésük lehetetlen.⁴⁷

Szilvási György jenkei lelkész visszaigazolta hogy már 2 évvel azelőtt megalakult az SKM. Az egyesület politikai okokból megszűnt. 1944-ben tehát nem kívánatos az SKM újbóli megalakítása.⁴⁸

Szvoboda Ferenc, ungi főesperes a jelentéseket úgy összegezte hogy az egyházmegye szlovák ifjúságát az SKM országos elgondolása szerint nehéz beszervezni, mert más területek szlovák ifjúságától nagyon elüt. Javasolta ugyanakkor, hogy a lelkészek plébániájuk területén a szlovák ifjúsággal foglalkozzanak. Szerinte az A.C. keretén belül lehet összetartásuk.⁴⁹

Ennél jóval keményebben fogalmazott az tibi plébános a továbbiakban sokat idézett Csalfa György:

Az SKM-t plébániája területén megszervezni nem áll módjában. Tibán az állami hivatalok még a tisztán egyházi jellegű egyesületek alakítását sem nézik jó szemmel. Ami az SKM-t illeti azt annak idején Vozár Viktor úrral megszervezte, a helyi szervezetek egyike-másikára belügyminiszteri engedélyt is kapott,

⁴⁰ Püsp., KALOT ikt.sz. 341/1943

⁴¹ Püsp. ikt.sz. 1080/1943

⁴² Püsp., ikt.sz. 1003/1943

⁴³ Püsp. ikt.sz. 1268/1944

⁴⁴ Püsp. ikt.sz. 1268/1944

⁴⁵ Püsp. ikt.sz. 1268/1944

⁴⁶ Püsp. ikt.sz. 223/1944

⁴⁷ Püsp. ikt.sz. 1268/1944

⁴⁸ Püsp. ikt.sz. 1268/1944

⁴⁹ Püsp. ikt.sz. 4367/1943,

de munkáját hazaárulásnak minősítették, úgyhogy azt kénytelen volt abbahagyni.-Majd később megalakították Csuha Sándor képviselő vezetésével ami ezzel nemzeti érdem lett. Egy harmadikat már nem alakít.-Elég abból kétfajta is.⁵⁰

Ennek okát Meggyesi Sándor országos KALOT titkár abban látta hogy munkájuk a szlovák szélsőséges politikai pártnak intencióival merőben ellenkezik, mert a KALOT munkájával a szlovák ifjúságot a szentistváni gondolat szellemében neveli s ezáltal gyengíti a párt revíziós törekvéseit. Szerinte tudvalelő hogy a tibai plébános a szlovák pártnak egyik exponense s nem szívesen látja ha káplánja aktív szerepet tölt be a KALOT mozgalomban.⁵¹

Az SKM szatmár egyházmegyei moderátorának Bubnics püspök eredetileg Csalfát javasolta.Ezt levélben is kifejtette Scheffler püspöknek:1943.februárjában megtartották a szlovák katolikus ifjúság igazgatóságának gyűlését. A nagyvárad egyházmegye püspöki dolgozója nem jelent meg. Az SKM igazgatósága felkérése alapján Bubnics kéri Schefflert ha a szatmár egyházmegyei szlovák ifjúság moderátorának nevezze ki Csalfa Györgyöt.⁵²

Scheffler püspök az ügyben kikérte Szvoboda Ferenc ungi főesperes véleményét, aki a következő jellemzést küldte 1943.március 4-én: Csalfa György , tibai plébánost egyáltalán nem ajánlja hogy moderátor legyen. A szlovák „Jednota” vezetői, kikkel bensőséges barátságot tart fenn s kik olykor-olykor hetelnek nála, kineveztetésének nagyon örülnének, de annál rosszabul esnék a vidék magyarságának. A szlovák „Jednotá”nak különben politikai lapja, Érsekújváron jelenik meg és ennek a szobranci járásban egyik főterjesztője Csalfa plébános. Moderátorságra alkalmasnak találja viszont dr. Bujaló Berátot, Homolya Pétert, Szilvássy Mihályt s Kravjanszky Zoltánt.⁵³

Ennek alapján lett értesítve Bubnics, mint az SKM főprotektora Homolya Péter kijelölésről.

Bubnics tudomásul vette a kinevezést.⁵⁴Ezután számos helyi szlovák előljáró, Csalfa támogatásával tiltakozott a kinevezés ellen Bubnicsnál:Kelsch Miklós tibai kántor tanító állította hogy Vozár Viktor az SKM központi titkára Csuha Sándor szobranci képviselővel együtt próbálta rábeszélni, hogy vállalja el a szervezendő Szobrancvidéki SKM titkári állást. Csuha megígérte, hogy Kelsch állami iskolánál kap beosztást. Derecsényi Miklós ungvári tanfelügyelő támogatását ígérte, azzal a megállapítással hogy: „ez nagyon jó lesz a Jednota ellensúlyozására”. Ezek után Kelsch elhárította a felkérést .Butella János, alsóribnyicéről megemlíti hogy az ungvári kurzuson több alkalommal énekelték a szlovák himnuszt, ami környékükön tiltva volt. Midőn Kotyuk titkártól kérdezte, hogy miért énekelteti a szlovák himnuszt, ez azt felelte:politikából, mert különben a fiatalság veszítené kedvét s az SKM célját nem éri el”Csalfa plébánosnak Horák írta hogy Bubnicst egyenesen fölkererte hogy a szlovák ifjúság megszervezését a szatmári egyházmegyében öreá bizza . Ez esetben a KALOT-ot visszazoritják.⁵⁵

A kellemetlen helyzetbe került Homolya tudomásul vette hogy Csalfával szemben nem tudja megszervezni az SKM egyesületeket. Ezért javasolta hogy az Actio Catholica-n belül folytatódjon a szervezés:⁵⁶

Ezt erősítette meg a Szvoboda Ferenc főesperes levele is.⁵⁷

KALOT és SKM viszonya; ellentétek a KALOT szlovák tagozatában

A rozsnói püspök beadványát, kíváltképp annak az SKM önállósodására tett javaslatát az AC alelnökei is megtárgyalták 1942-ben. Az Actio Catholica tanácskozáson jelenlévők elleneztek az SKM különválását a KALOT-tól, mondván, hogy az csak a Szlovák Nemzeti Egység Pártja érdekeit szolgálja,

⁵⁰ Püsp. ikt.sz. 1268/1944

⁵¹ Püsp.,KALOT ikt.sz.341/1943

⁵² Püsp. ikt.sz. 896/1943

⁵³ Püsp. ikt.sz. 1670/1943

⁵⁴ Püsp. ikt.sz. 1178/1943

⁵⁵ Püsp. ikt.sz. 3391/1943

⁵⁶ Püsp.ikt.sz. 4361/1943

⁵⁷ Püsp., ikt.sz. 1268/1944

hiszen az SKM-t rögvest bekapcsolná „abba a centrális gondolatba, amelyet a politikai párt a Volksbund mintájára, mint külön népcsoport, nemzetiszocialista szellemben kíván megvalósítani”. A KALOT képviselője az önállósulásban azt a veszélyt látta, hogy az alsóbb hatóságok, párpolitikai sakkhúzásként értékelve azt, teljesen megbénítanák a további munkát, így csak a nemzetiségi sérelmek gyarapodnának.⁵⁸

A rozsnyói püspök óhajának megfelelően létrehozott önálló SKM tanács 1943. február 11-én tartotta első ülését. A tanácsban a szlovák lakosságú esztergomi, kassai, rozsnyói, nagyváradi, szatmári, váci és székesfehérvári egyházmegyék, továbbá a Szent Adalbert Társulat és a KALOT-központ képviseltette magát. Bubnics tolmácsolta a hercegprímás azon kívánságát, hogy az SKM maradjon a KALOT keretében és dolgozzon annak alapszabályai szerint. A hozzászólók azonban nemigen vették figyelembe az egyházfő üzenetét. Ernst Károly plébános szavai szerint „ne legyünk csak másodrangú függvénye a KALOT-nak, hanem az Actio Catholica keretében a KALOT-tal egyenrangú édestestvér”. Bubnics felrótta, hogy az SKM politikát kevert működésébe, amikor az ungvári tanfolyamon az ott előadó KALOT-titkár, Kotyuk András, a szlovák politikai párt ellen nyilatkozott. Kijelentette, hogy ahogy Szlovákiában nem engedte meg a SZKIE-nek, úgy az SKM-nek sem engedi a politikálást. A püspök szavaiból kitetszik, ő is azt tartotta legveszélyesebbnek, amit a KALOT-központ maga is látott: a szlovák pártérdekek befurakodását a kulturális, vallásos egyletekbe.

A hozzászólásokból kitűnt, hogy az SKM-ügyben három álláspont különült el. 1. A KALOT véleménye, amely a jelenlegi állapot fenntartása mellett szállt síkra, mert csak a centralizációval látta kivédhetőnek a revizionizmust tápláló szlovák pártpolitikát. 2. Bubnics püspök ugyanezt a célt a szétválással vélte megvalósíthatónak. 3. Az SKM szlovák nemzetiségű és irredenta érzelmű vezetői a szeparációval a szlovákság „igazi érdekeit” akarták képviselni, ami a gyakorlatban egyet jelentett a pártpolitikai érdekeknek való alárendeléssel.

Többségbe került tehát az a nézet, amely a KALOT-tal szakítani kívánt. A tanácskozás által előterjesztett javaslatok között első helyen ennek megfelelően az állt, hogy A KALOT szlovák tagozata (SKM) váljon ki a KALOT közösségből, s működjék függetlenül az A. C. égisze alatt”. A civódás a háború végéig folytatódott. A Miniszterelnökség a KALOT mellett állt ki, Serédi Jusztinián hercegprímás úgyszintén. De amíg azon vitakoztak, hogy az SKM önálló legyen vagy sem, az egyesületi élet teljesen kátyúba került. Az ifjúság bizalmatlanná vált, sokan a Szent Adalbert Társulathoz pártoltak. A vita nem volt jó hatással az SKM-t addig támogató alsópapságra sem.⁵⁹

Bubnics SKM fővédnöki postjáról 1942.juniusában lemondott, Indoklásul két fő szempontot hozott fel:1.Ellenzi a kormány szlovák kisebbséget megosztó politikáját 2.Fővédnöki megbízatását akadályozza hogy nem illetékes a többi püspökség területén intézkedni.⁶⁰

Bubnics az ügygel kapcsolatos levelezésében a hercegprímástól pontosítást kért a Kat.Népszövetséggel kapcsolatos megbízatásról való lemondása jegyzőkönyben szereplő indoklásához, felröva hogy hallotta azt is hogy „szép és jó a püspök terve, de kár, hogy tót”Mindezekből észre kellett vennie, hogy az illetékesek nem kívánják komolyan terve megvalósítását, azért támasztanak újabb és újabb nehézségeket. Erre félreált. Nem azért, mert szlovák, hiszen ő nehezebb körülmények között is többet tett, mint egyesek, akik magyaroknak születtek. Egyesegyedül az ügy érdekében állt félre, mert nem szereti a félmunkát.⁶¹

Aztán a tapasztalt visszasságokat részletesen feltárta a szatmári püspöknek, felröva az állami és egyházi hatóságoknak hogy nem tartották be a korábbi megállapodásokban szereplő vállalásaikat:Jóllehet nem teljes számban, mégis az SKM kinevezettek Budapesten ültek össze tanácskozásra. Az ott felvett jegyzőkönyvet átküldte a Kalot országos vezetőségének. Ezt kifogásolták. Újból összehívta a moderátorokat.Ekkor az egész,ügybe beleavatkozott a miniszterelnökség második osztálya is.A Kalot

⁵⁸ B.M.,133.p.

⁵⁹ B.M.,134.p.

⁶⁰ B.M.,133.p.

⁶¹ Püsp. ikt.sz.1218/1943

országos vezetősége nem teljesítette a szlovák központi bizottság kívánságait. Az ügy húzódtott. Ekkor történtek a szobránci tanfolyam panaszolt ügyei. A Kalot központja a szlovák központi bizottság (SKM) megkerülésével hívta össze és vezette le ezen tanfolyamokat.

Erre az ordináriusok kiküldöttei és a Kalot szlovák osztályában működő urak arra kérték Bubnicsot, hogy hallgassa meg őket. Ezt megtette. Bejelentették, hogy a Kalot központja negligálja őket s azért lemondanak megbízatásukról. Türelemre intette őket addig, amíg Scheffler püspök a szobránci ügyeket kivizsgálja. Az az általános panaszuk, hogy a szlovák ifjúságot a Kalottal vezetni nem lehet és inkább csak vallásos egyesületekben fogják szervezni.

A Kalot központja hibázott, amikor ezeket a tanfolyamokat az országos szlovák bizottság megkerülésével rendezte és vezette. Hibázott, amikor exponált politikusokat alkalmazott előadóként, amikor Kotyuk titkár politikai célzásait megtűrte, amikor a moderátorok figyelmeztetései és tiltakozásai ellenére olyan előadókat alkalmazott akik erkölcsileg kifogás alá esnek.

Bubnics, amíg az ifjúsági egyesületeket vezette, szerepelni nem engedett sem a magyar pártból, sem máshonnan semmiféle politikai személyt.

A szlovák tagozatban még maga Hlinka sem léphetett fel soha.

Bubnics meggyőződése hogy a kisebbségi kérdésben sem a hivatalokban, sem a papi és egyéb körökben nem tud kialakulni egy igazán keresztény felfogás. A hazafias irány szolgálatába is téves felfogásokat állítottak.

Együttal javasolta Scheffler püspöknek hogy az A.C. keretében folytatódjon a szervezés:

Jónak látta a jövőre nézve Serédi hercegprímás óhaját hogy a szlovák ifjúságot ne hagyják szervezés és vezetés nélkül, mert ez úgy egyházi, mint nemzeti szempontból csak hátrányos és káros. Együttal javasolta Schefflernek hogy hagyja egyházmegyei moderátorának „Homolya Péternek hogy azon plébániákon, ahol a Kalot szlovák tagozata nem tudott dolgozni, vegye Ő a szlovák katolikus ifjúságot a kezébe s szervezze azt meg vagy az A.C. vagy az egyházközség keretében..⁶²

Döntéséről Bubnics tájékoztatta a KALOT országos vezetőségét is:

Miután az SKM központi tanács működése és jogköre körül támadt nézeteltéréseket eloszlatni nem volt képes s így az elvei fenntartását biztosítani nem tudta, kénytelen volt protektori tisztéről lemondani. Elhatározását úgy az illetékes püspökökkel, mint az általuk kinevezett egyházmegyei moderátorokkal is közölte.⁶³

A szatmári és rozsnói püspök levélváltása a szatmár egyházmegyei SKM egyesületekről

Horák Sándor 1943. március 25-én, Tibárról a rozsnói püspöknek írt levelében beszámol hogy az SKM neve alatt s Bubnics neve alatt a szobránci járásban a legppiszkosabb s a legrosszabb magyarizáló politika folyik. Medgyesi titkár a szobránci magyar politikusok és képviselők segítségével Ungváron háromhetes kurzust tartott.⁶⁴

Ezek után Bubnics a szatmári püspökhöz fordult a panaszok kivizsgálására. Mint a KALOT szlovák osztályának püspökkari protektora fordult Schefflerhez. Szobráncon 1943. áprilisában megtartotta a KALOT a népfőiskolát. Ez ellen érkeztek hozzá a panaszok. A szlovák ifjúsági egyesület nem engedi meg, hogy abban politikai tendenciák érvényesüljenek. Az ifjúsági egyesület az Egyház ellenőrzése alatt az ifjúságnak vallásos és hazafias nevelését szolgálja. Ő ezen alapelve annak idején annyira vigyázott, hogy Szlovákiában a gyűléseken, ünnepélyeken még Hlinkát s más politikust vagy politikailag exponált személyt sem engedett fellépni. Előterjesztette úgy a panaszokat mint a védekezést.:

-A KALOT szlovák osztályának vannak politikai törekvései. Vitéz Derecsényi Miklós Ungváron úgy nyilatkozott: „legalább lesz a Szlovák Jednota ellensúlyozására valami”

⁶² Püsp., ikt.sz.4361/1943,3501/1943

⁶³ Püsp. ,ikt.sz.1403/1943, Rozsnói Püsp. ikt.sz.3865/1943

⁶⁴ Püsp. ikt.sz.

-Gyanús szemmel nézik azt hogy együtt dolgozik az Észak-Kelet Magyarországi Magyar Kultúregylettel. Ebben direkt magyarosítási akciót látnak.

A kurzus illetően a panaszok:

- Kotyuk titkár támadta a Slovenská Národná Jednotát és Csalfa plébánost, meg Blaskót

- támadta a Slovenská Národná Jednotá vezető személyiségeit, közöttük Böhm elnököt

- támadta a Slovenská Národná Jednotát ilyen beállítással: „Mi haszna van a Slovenská Národná Jednotának , amikor politikál, amikor vezetőit becsukják, a szabadságot pedig úgysem küzdik ki maguknak. Mit ér a szabadság, ha nincs kultúra?

Ezek után fordult a KALOT központjához,P.Kerkaihoz hogy tegyen Szobráncon rendet. Váleménye:

Amikor állam iránti hűségre nevelik a szlovák ifjúságot, akkor távol legyen tőlük a nyelvük megbántása. Szoktatni kell őket, hogy tanulják az állam nyelvét, mert ennek csak hasznát veszik.⁶⁵

Scheffler püspök ismét az ungi főesperesnél tájékozódott kérve hogy az egész ügyet beható vizsgálat alá vesse és Schefflert tájékoztassa, hogy egyrészt tisztán lásson és megfelelően intézkedhessen, másrészt a rozsnói püspököt is megnyugtathassa.⁶⁶

A jelentés alapján Scheffler azt válaszolta Bubnicsnak hogy sajnos csak 1943.augusztus 9-én kapta meg a jelentést az ungvári főesperestől.Megküldte a kért ügyiratokat. Reá azt a benyomást teszik az iratok hogy itt elvi huzakodás van a Jednota és a KALOT szlovák tagozata között. Ezt fűti Csalfa, egy szegény idegileg rokkant és alkoholista pap, egyébként sok tehetséggel megáldott-akit bánt hogy nem őt nevezték ki elnöknek.Sajnos igen homályos viselkedése nagyon is igazolni látszott az ő mellőzöttségének indokolt voltát.Hiba volt az is hogy Homolya Péter nem állott eléggé tevékenyen a gyűlések élén.⁶⁷

Az ügyben megszólalt Kerkai Jenő is. Beszámolt róla hogy az ungvári KALOT értekezlet alkalmával érdeklődött Szvoboda Ferenc főesperes úrtól a tibai plébános személye felől.Csalfa kijelentéseit és cselekedeteit nem szabad komolyan venni, mert rabja az itálnak. S az is természete, hogy mindig az ellentétet keresi: a megszállás alatt tuzott magyar volt, azidőtájt viszont szlovák-barát híre volt. ⁶⁸

Állami hatóságok jelentései Csalfa György (Juraj Čalfa) szlovák szervezkedéséről az ungi esperességben;Egyházi intézkedés Csalfa ellen

A „feketebáránynak“ számitó Csalfának már régebben meggyűltek a bajai az állami hatóságokkal.

1939.márciusában, a magyar hadsereg kárpátaljai bevonulásakor elfoglalt egy 15 kilométeres sávot Kelet-Szlovákia vele határos részén. Ennek a területnek nagytöbbségben szlovák lakossága volt. A helyi lakosság öntudatosan őrizte szlovák azonosságát. Ebben a helyi szlovák szervezeteken kívül a római katolikus plébánosok is segédkeztek. Ez szemet szűrt a hatóságoknak. Emiatt Ganyó István felsőházi tag Juraj Čalfa (Csalfa György) tibai plébános elhelyezését szorgalmazta Tomcsányi Pál Kárpátalja kormányzói biztosánál.Felróta hogy:” Csalfa György a Slovenska Jednota (Szlovák Nemzeti Egységpárt) alapítója és megszervezője a járásban, akihez úgy a Jednota országos emberei: Böhm, Kelemen, valamint a Szent Adalbert egyesület emberei közül Horák rozsnói egyházmegyei pap minden alkalommal megszállnak s nála tartják a hadiszállást.. Időnként más szlovák papok is megfordulnak a parochián, akik közül csak Harcsár kassai egyházmegyei papnak tudta a nevét...”⁶⁹

A Tomcsányi Pál kormányzói biztos 1943.junius.hó 25.-én. kérte Scheffler János szatmári püspöktől a tibai plébános áthelyezését. Ezt azzal indokolta hogy “Csalfa György kijelentette hogy miután a magyarok nem méltányolták hazafias érdemeit , kitüntetéssel, országgyűlési képviselőséggel, meg fogja mutatni, hogy ugyanezt a szlovákoktól megkapja és tényleg Csalfa György plébános ezidőtől fogva a

⁶⁵ Rozsnói Püsp.ikt.sz.1937/1943,Püsp. ikt.sz.3391/1943, ikt.sz.3871/1943,

⁶⁶ Püsp ikt.sz.3391/1943,

⁶⁷ Püsp. ikt.sz.3871/1943,

⁶⁸ KALOT ikt.sz.7317/1943,Püsp.

⁶⁹ Püsp. ikt.sz.1789/1943, ikt.sz.2128/1943, ikt.sz.2596/1943, ikt.sz.2657/1943,

szlovák irányzat híve lett. Csalfa György plébános hivatali helyiségében Hlinka páter, Tisó és Durcsánszky képei, valamint Stefanik szlovák tábornok nagy bronz szobra látható... Az elszlávosodásnak nemcsak tevékenységével, de nemkívánatos példamutatásával is szolgálatokat tesz. ”⁷⁰

Scheffler püspök az ügyben vizsgálat céljából elküldött egy bizottságot amely jegyzőkönyvben rögzítette a tapasztaltakat:

Az 1939. márciusi kárpátaljai bevonulás alkalmával olyan magyar katonai egyenruhát viselő, allitólág illegitim csapat rohanta meg a lakosokat, rabolva, pusztítva, rongálva, akiktől a magyar nemzeti tanács tagjai egyáltalán nem védtek meg őket. Egyedül Ő (Csalfa), mint lelkipásztor lépett fel ellenük és jogos felháborodásában ázsiai hordáknak nevezte őket, tisztjeik előtt. Ezt vették tőle nemzetgyaláznak és vitték az ügyet egész a tábornokig... Blaskó tanítót is katonákkal súlyosan összeverették, s csak a plébános személyes jóállása mellett tudott szabadulni. A katonák az iskolában is mindent összeromboltak azután hadi zsákmány után jártak, raboltak, verekedtek. Megérthető, hogy a plébános izgatott volt, s elkeseredésében elragadtatta magát.”⁷¹

Időközben az ügy a SZNEP révén felkerült a budapesti Vallás és közoktatási minisztériumba, ahonnan egy jelentést küldtek a kárpátaljai biztosnak. Leírják hogy az 1943. június 10-i ungi bérmálás alkalmából Scheffler János felkereste Csalfa György tibai plébánost és felelősségre vonta a SZNEP-ján keresztül kifejtett magyarelles tevékenységéért.

Scheffler püspök nem bizott Csalfa plébános ígéréiben. Ugy intézkedett, hogy a gazdag és igen jól jövedelmező tibai paróchiát kétfelé választja s egyik felét a Szobráncon létesítendő plébániához csatolja, így akarván Csalfa hatáskörét csökkenteni.

Csalfa a püspök tervét közölte Blaskó István szobránci SZNEP körzeti titkárral, aki a történeteket azonnal a központi titkárságnak jelentette be... A SZNEP Vezetősége ez ügyben illetékes helyen járt el és indokul azt állítatták, hogy Csalfát a szatmári püspök szlovák érzelve, a katolikus szlovákság valamint a szlovák nyelv védelme miatt üldözi s ezért akarja plébániáját is kettéosztani s jovedelmétől megfosztani.

Blaskó titkár jelentése alapján a SZNEP Vezetősége Csalfa György plébánost az 1943. augusztus 3-án tartott pártértekezletre Budapestre hívta.⁷²

A helyzet tovább éleződött az 1944. évi szobránci bérmálás alkalmával, amelyről az ungvári csendőrség a újabb jelentést küldött az illetékeseknek.

Eszerint 1944. május 29-én Szobráncon bérmálás volt... A bérmálás befejeztével a püspöknek az volt a kívánsága, hogy a pápai és a magyar Himnuszt el kell énekelni. Tibán ennek ellenére a magyar Himnuszt nem énekeltek el. A Himnuszt nem éneklése miatt a püspök Csalfát felelősségre vonta, aki azzal védekezett, hogy a lakosság a Himnuszt nem tudja... Csalfa a papoknak erre azt felelte, hogy nem akarja azt, hogy valaki "fogvicsorgatva" énekelje a Himnuszt... ”⁷³

Időközben az ungvári csendőrség Csalfáról újabb jelentést küldött Vincze kárpátaljai biztosnak: Ebben beszámolnak hogy 1944. április hó ismeretlen napján, amikor Szlovákián keresztül német csapatok Magyarország területére vonultak, Csalfa György Tiba községben elszállásolt német tiszteket a lakására hívta, és azok gépkocsiján Vajnatina községbe, ahol két liter bort fogyasztottak el. Ugyanaznap éjjelén Csalfa német tiszti egyenruhába öltözött és német tisztekkal azok gépkocsiján Szlovákiába ment engedély nélkül, ahonnan ugyancsak német gépkocsin harmadnap éjjelén tért vissza... ”⁷⁴

Scheffler püspök, aki mindedig védelmezte tibai plébánosát a hatóságoknál, elhatározta annak áthelyezését, a további kellemetlenségek elkerülése érdekében. Indoklásul azt írta hogy. Aki saját pártársai, sőt főpásztora jelenlétében sem tud önmagára vigyázni, annak józansága teljesen megbizhatatlan...

Ezért ajánlja, hogy Csalfa a tibai plébániáról mondjon le a következő okokból:

a) mert ezt ígérte, ha bárki ittasan látta

⁷⁰ Püsp. ikt.sz.3581/1943, K.K.B. ikt.sz.875/1942, ikt.sz.2657/1943,

⁷¹ Püsp. ikt.sz.3197/1943,

⁷² Püsp. ikt.sz.4239/1943, K.K.B. ikt.sz.139/1943

⁷³ Püsp. ikt.sz. 2568/1944,

⁷⁴ Püsp. ikt.sz. 1626/1944, ikt.sz.1909/1944, K.K.B. ikt.sz.2206/1944, Püsp. ikt.sz. 2568/1944

- b) mert csak új környezetben válhat új emberré és értékesítheti Istentől kapott tehetségét
c) engedelmességből...⁷⁵

Az ungvári csendőrség Csalfáról újabb jelentésében megállapítja hogy:” áthelyezését, illetve az eltávolítását nem hajlandó elfogadni. Ezzel szemben a szatmári püspöktől egészségügyi szabadságot kért. Azt hangoztatta, hogy amíg ő egészségügyi szabadságon lesz, addig az oroszok úgyis megszállják Kárpátalját és Ő akkor ismét egy tekintélyes tényező lesz...

A szovjet csapatoknak a határok felé való közeledtével kapcsolatosan, ismervé Csalfa György politikai állásfoglalását, nevezett papi szabadságától való megfosztását és Kárpátalja területéről való azonnali eltávolítását javasolták.”⁷⁶

Csalfa plébános érdekében közbenjárt a püspöknél nagybereznai paptársa, Pásztor József: aki szerint az, hogy valaki szlovák, még nem lehet indok arra hogy internálják...A hívek tömegesen fordultak hozzá azzal a kéréssel, hogy járjon közbe Scheffler Püspöknél Csalfa plébános meghagyása iránt...”⁷⁷

A püspök azt válaszolta hogy :“...a közvetítés hiábavaló. Pásztor nem tud helyette javulást ígérni.

A népe ”ragaszkodása” nem hatja meg Schefflert annál, aki iszákos, hazudozó és heteken át nem miséz... Ebben az emberben nem a jó papot szeretik(ha szeretik), hanem mást...A világi hatóságoknál Scheffler nem tud érte (Csalfáért) felelőséget vállalni, legújabb ”bravúrjai” miatt.⁷⁸

Svábok részvétele a KALOT képzésben

Az 1944. Szatmárnémeti KALOT füzetben a 118 népfőiskolai végzősből 42 sváb volt olyan településekből mint Csanáros, Erdőd, Felsőbánya, Kaplony,Kálmánd, Mezőfény, Mezőpetri, Mezőterem,Nagytarna,Szakasz, Túrterebes.⁷⁹

Szolgabírók jelentései a Volksbund szervezetek megalakulásáról

A nemzetiszocializmus problémakörétől nem független a német kisebbség 1930-as évek elejétől tapasztalható politikai aktivizálódása. A katolikus vallású svébság körében a KALOT különösebb nehézség nélkül szerveződhetett. Amikor a magyar kormány - a német birodalom további támogatásában reménykedő gesztusként - engedélyezte a *Volksbund der Deutschen in Ungarn* (Magyarországi Németek Szövetsége) 1938. november 26-i megalakulását, amely önmagát kezdettől a német népcsoport kizárólagos reprezentánsának tekintette, így egyre több helyről jelezték, hogy a KALOT-tagságot csak a helyi németiség ellenére lehetett összeverbuválni.⁸⁰

A II.bécsi döntés után, a szatmári sváb falvakban1941 koratavaszán indult meg a Volksbund helyi szervezeteinek megalakulása. A főispánhoz beérkeztek a fősolgabíróktól a beszámolók a megtartott gyűlésekről, illetve a megválasztott vezetőkről.Az erdődi fősolgabíró megírta hogy megalakultak a szervezetek Szokondon, Homoródon, Szinfaluban, Krasznabélteken, Erdődön, Krasznasándorfaluban.⁸¹ Megjelentek a Volksbund nagykarolyi és más , környékbeli Gebietführerei mint Schönborn József, Juszli Márton,Schrádi József. A gyűléseken horogkeresztes és Volksbund-napkorongos zászlók voltak kitűzve.A Gebietführereket Sieg Heil- német köszöntéssel fogadták a résztvevők.⁸²

⁷⁵ Püsp. ikt.sz.3320/1944, ikt.sz.2568/1944,

⁷⁶ Püsp. ikt.sz.2641/1944,

⁷⁷ Püsp. ikt.sz.3694/1944, Püsp. ikt.sz. 2568/1944,

⁷⁸ Püsp ikt.sz.3694/1944,

⁷⁹ KALOT-élet

⁸⁰ B.M.,101.p.

⁸¹ D.J.A.N.,rola 284

⁸² D.J.A.N., rola 284

Szintén érkeztek beszámolók az érdengelegi, barlafalui, szinérváraljai gyűlésekről. A jelentések aláhúzzák hogy rendszerint csak a német himnuszt és náci indulókat énekeltek, a magyar himnusz éneklését mellőzték.⁸³

A barlafalui egyik gyűlés kapcsán, a szatmári főispán a Belügyminisztériumnak küldött jelentésében megírja hogy „ a Volksbund követeléseivel törvényen kívüli állapotban lévőnek tekinti magát. A propaganda nem egyeztethető össze a magyar állampolgári hűséggel. Az lesz a következmény hogy a ma még magyar érzelmű svábság rövidesen áldozatává esik a tulhajtott német propaganda csábító ígéretéseinek”⁸⁴

VOLKSBUND rivalizálása a KALOT-al

A Volksbund helyi csoportjai utasítást kaptak, tegyenek jelentést arról, hogy van-e a községben KALOT-szervezet. s ha igen, mennyi a taglétszáma.

A Teleki-kormány a Volksbund által képviselt pángermán és nemzetiszocialista törekvések ellensúlyozására szubvencionálta a liberális német nyelvű lapokat, amelyek ellensúlyozhatták a volksbundista sajtót. S mivel a német lakosság döntően agrárfoglalkozású volt, ezért támogatni kívánta a KALOT-ot egyletek létesítésével és német nyelvű hazafias ifjúsági havilap kiadásával hogy vonja el a katolikus német ifjúságot a Volksbund ifjúsági tagozatától. Eliélték a német „újpogányságot”, és a hazai németséget az államhűségre buzdították.

Az erdélyi részek visszajuttatására vonatkozó 1940. augusztus 30-i második bécsi döntés kapcsán a magyar kormány lényegében teljesítette a Volksbund kívánságait. Egyezményben biztosította a német birodalmi vezetőket, hogy a magyarországi német kisebbséget kizárólag a Volksbund képviselheti, jogkörét kiterjesztheti és tagjai között a nemzetiszocialista világnézetet kiépítheti. A papság sürgette a püspöki kart: adjon útmutatást ahhoz, miként viszonyuljanak a német ajkú hívek között élő lelkipásztorok a Volksbundhoz. Az 1940. október 16-i püspökkari értekezlet megtiltotta, hogy katolikus pap a Volksbund tagja legyen. A helyzet megoldására sem Serédi Jusztinián hercegprímás, sem mások nem találtak más eszközt, mint azt, hogy a német kisebbséget meg kell tartani a katolikus egyesületekben, amíg csak lehetséges. Ennek érdekében javasolták a KALOT, a KALÁSZ és az Actio Catholica német tagozatainak felállítását.⁸⁵

A KALOT német egyletei bomlani kezdtek. A Belügyminisztérium bizalmas értesülése szerint „igen sok német ifjú lépett át a KALOT ifjúságából a Jungkameradschaftba...” Ennek tartalmával összecseng országos igazgatójának 1940. december 12-i bejelentése, amely szerint a községekben mind a KALOT, mind a KALÁSZ működése teljesen elakadt.

A KALOT és a Volksbund viszonya elmérgesedett, néhol tettelegességgig fajult. Papp Antalt, az etyeki KALOT tagját volksbundisták verték halálra. Az erőszakoskodások dacára sikerült némi eredményt felmutatni, számos egylet újjászerveződött. Az 1941. március 21-i 2320/1941. ME számú rendelet ismét a Volksbundnak kedvezett, mert az ő javára szabályozta a német ajkú ifjúsági egyesületi nevelés irányelveit. 1941 nyara után a KALOT mind kevésbé tudta folytatni a versenyt. A miniszterelnökségi apanázs valószínűleg megszűnt, legalábbis semmi jel nem utal további folyósítására. 1942 folyamán Mathias Huber, a Volksbund országos ifjúsági vezetője (Landesjugendführer) még panaszkodott a KALOT-ra, mondván, hogy „ez a jezsuiták által irányított ifjúsági mozgalom az utolsó pillanatban megkísérelte elhódítani tőlünk a mi fiataljainkat... Az érdi népfőiskolán lelkészeket, káplánokat képeznek ki, különösen olyanokat, akik német falvakban működnek...”⁸⁶

Az országos Volksbund vezetők szatmári látogatása és fellépése

⁸³ D.J.A.N. , rola 266

⁸⁴ D.J.A.N. , rola 285

⁸⁵ B.M.,101-102.p.

⁸⁶ B.M.,104.p

A szatmári Volsbund szervezetek alakulására 1941.februárjában eljöttek Budapestről, az országos vezetőségből Basch Ferenc, Heber Mátyás ,Vogel Mátyás és Winterhofen Frigyes is . Beszédeikben dicsérték Hitler és a nácik „nagy eredményeit”, illetve buzdítottak a kötelességteljesítésre. Mondták hogy Hitler tud a szatmári svábokról, öröködik felettük és hogy „aki őket bántja annak majd Hitlerrel gyülik meg a baja”.⁸⁷

Az erdődi 1941.májusi gyűlésen elhangzott hogy a „német fajnak vagyunk a tagjai amely pár év alatt csodákat művelt”

Basch Ferenc erdődi beszédét „nagy hangu és szinte a hatóság elleni izgatás tartalmú” –nak minősítette a főszolgabíró.Tovább idéz Basch beszédéből: „ A főszolgabíró azt mondta hogy megbotránkoztató a svábság viselkedése és hogy neki ne írjunk ha panaszunk van. Tehát nem fogunk neki írni hanem a miniszterelnöknek, és ha ott sem halgatnak meg, kimegyek Németországba és ott fogom kinyitni a számat. Először mi, mi, mi, azután jöhet a szemétdomb.”⁸⁸

Feszültségek a magyarérezelmű és németbarát svábok között

A beszámolókból kitűnik hogy a helyi sváb lakosság nem sorakozott fel a Volksbund mögé. Sok helyütt a Volksbund-tagok és a magyarérezelmű svábok között összecsapásokra és verekedésekre került sor.

Erdődön például a Volksbund-gyűlésen részt vevők ablakait betörték.⁸⁹

Mezőpetriben Kuncz leventeoktató elkobozta a Volksbund és náci jelvényeket a fiatalságtól.⁹⁰

Barlafaluban, Mézmer Volksbund-tagot előállították nemzetgyalázáért a következő kijelentéséért: „Mi németek tartjuk az anyanyelvünket és nemzetiségünket, azok a sz...os magyarok ne vezessenek bennünket”⁹¹

Szakaszon a Volksbund tiltakozott a helyi leventeoktató ellene, aki Volksbund-ifjakkak azt mondta hogy „ő majd elintézi a sváb pártot, menjenek Hitlerhez, hazaárulók”.⁹²

A Volksbund tiltakozott hogy tagjait törölték a mezőfényi földosztási-listáról.⁹³ Egyre gyakrabban fordult elő, hogy a Volksbund-tagok kútjait megmérgezték.⁹⁴

Az egyik összetűzésnek halálos áldozata is volt: amikor mezőteremi legények Mezőpetri kocségben megpróbálták feloszlatni a Volksbund-bált, verekedés tört ki, amelynek során Stefan Trunk leszúrta a helyi Stefan Manherzet.Trunkot önvédelemre hivatkozva felmentették a magyar hatóságok.⁹⁵

1941 májusában betiltották a Sathmarer Schwabenpost című lapot, amiért arról írt hogy Hitler Mein Kampf című könyvének minden német házban ott a helye.⁹⁶

A harcvonalak közeledtével, a Volksbund tevékenysége átalakult a frontszolgálatra való mozgósításra. Egyuttal megindult az exponált vezetők és családjaik menekülése Németországba.⁹⁷

A KALOT tevékenységét is leállította az 1944 tavaszán végbement hadimozgósítás.

Az új államhatalmi viszonyok nem tették lehetővé a KALOT tevékenység folytatását.

Mindent egybevetve, a KALOT maradandó nyomot hagyott az akkori szatmár egyházmegyei ifjúságban. Az egyesületekben folytatott tevékenységek, tanfolyamok több évtizedre meghatározták a

⁸⁷ D.J.A.N.,rola 284

⁸⁸ D.J.A.N. ,rola 285

⁸⁹ D.J.A.N. ,rola 284

⁹⁰ D.J.A.N. ,rola 267

⁹¹ D.J.A.N.,rola 267

⁹² D.J.A.N. ,rola 267

⁹³ D.J.A.N.,rola 267

⁹⁴ Spannenberger Norbert-A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között,Lucidus Kiadó 2005, Bp.,236p.

⁹⁵ Spannenberger Norbert 236p., Tilkovszky Loránt-Ez volt a Volksbund, Kossuth Könyvkiadó Budapest 1978,128p.

⁹⁶ Spannenberger Norbert 236p.

⁹⁷ Muzeul Județean Satu Mare-Studii și comunicări, istorie-etnografie, 2005-2007: Dancu Pál-Az 1944.évi háborús események a szatmári egyházmegye területén,200p.

résztevők gondolkodásmódját, jellemét, tartását, világnézeti rálátását. Ezt sem a sztálini korszak, sem az utána következő rendszerek nem tudták kiiktatni vagy kitörölni a tudatokból. Népnevelési és ifjúságirányító szerepe példamutató a jelenkori civilszervezetek számára is.

A nemzetiségi szervezetek és politikai pártok (Volksbund és Jednota) a KALOT-ban a magyar állami szervek magyarosító eszközét látták csupán és ezért léptek fel ellenségesen ellene. Ehhez -mint láttuk -felhasználták úgy a Német Birodalom mint a Szlovák Állam állami intézményeinek hathatós segítségét, hegemoniájuk biztosítására. Ezért képesek voltak feláldozni a nemzetiségük tagjai számára hasznos KALOT-tevékenységeket is. A Volksbund a német birodalmi politikai nyomásgyakorlást, a szlovákok pedig a Szlovákiában maradt magyarokkal való zsarolást alkalmazták. A magyar állami szervek helyi hivatalnokai sok esetben ott folytatták 1940-ben ahol 1919-ben abbahagyták, nem tanulva a korábbi hibáikból illetve két évtized társadalmi és nemzetiségi vátozásából. Ezzel csak érveket szolgáltak úgy a Jednotának mint a Volksbundnak politikai törekvéseikre és szembenállásukra.

A KALOT, minden ellentmondásával, botlásával, hatósági melléfogásokkal együtt betöltötte kijelölt célját. A nemzetiségi kérdésekben tapasztalt szemléletbeli és politikai konfrontációk visszavetették és hátráltatták tevékenysége hatékonyságát. Jobb közegben, nem háborús viszonyok között biztosan több eredményt lehetett volna elérni minden téren.

Activitatea asociației KALOT în dieceza catolică de Satu Mare, în timpul celui de al doilea război mondial

Rezumat

În perioada dualismului, în Ungaria au funcționat mai multe asociații și mișcări creștine, catolice, cu un rol important în organizarea societății. Majoritatea acestora au deațășurat în principal activități de caritate și ajutor social și au beneficiat de un număr de membri relativ mare. Singura asociație care a încercat să devină independentă de stat, de partidele politice și de ierahia ecleziastică a fost însă KALOT (Asociația Catolică Națională pentru Băieți). Cu un astfel de statut, KALOT a fost și singura care a reușit să coopteze membri aparținând fiecărui strat social.

După Arbitrajul de la Viena, KALOT și-a început activitatea și pe teritoriul diecezei catolice de Satu Mare, reușind să-și creeze filiale pe tot teritoriul acesteia, indiferent de etnia credincioșilor. Din cauza mișcărilor naționale, în cadrul asociației au existat însă mai multe conflicte. Articolul de față se referă la conflictul dintre Episcopia romano-catolică de Satu Mare, pe de o parte, și credincioșii germani și slovaci membri ai KALOT, pe de altă parte.